

perifèria

Número 13, desembre 2010

www.periferia.name

L'entrevista que mai esdevingué.

En memòria de Josep Ramón Llobera

Montserrat Clua i Fainé – Universitat Autònoma de Barcelona¹

Resum

El passat dia 3 de desembre de 2010 moria a Londres el professor Josep Ramón Llobera. Amb aquesta mort l'antropologia catalana perd un dels seus representants més importants. Malgrat que potser les generacions més joves en desconeixen la seva importància, parlar de Llobera és fer esment d'un referent imprescindible en la formació i desenvolupament de l'antropologia contemporània a Catalunya i, per extensió, també a Espanya.

Resumen

El pasado día 3 de diciembre de 2010 moría en Londres el profesor Josep Ramón Llobera. Con esta muerte la antropología catalana pierde uno de sus representantes más importantes. A pesar de que quizás las generaciones más jóvenes desconocen su importancia, hablar de Llobera es nombrar un referente imprescindible en la formación y desarrollo de la antropología contemporánea en Catalunya y por extensión también en España.

¹ Enviar correspondencia a: Montserrat.clua@uab.cat

perifèria

Número 13, desembre 2010

www.periferia.name

Nascut el 1939 a Cuba en el si d'una família d'origen català, Josep Ramón Llobera va passar la seva infantesa a la Catalunya dels anys quaranta, on va patir una estricta educació espanyolista i catòlica franquista. En la seva joventut va seguir alguns cursos d'economia i filosofia a la Universitat de Barcelona, però l'asfíxia intel·lectual de l'acadèmia franquista el va portar a viatjar per Europa i a descobrir l'antropologia fora de Catalunya. Més concretament a Anglaterra, on va emigrar al 1969 i on va obtenir el diploma en Antropologia Social a la Universitat de Londres (UCL) el 1971, i on defensà la tesi al 1978. Llobera va acabar instal·lant-se a Londres, on va ser molts anys professor al Departament de Sociologia del *Goldsmith College*, i després de la seva jubilació, professor visitant en el Departament d'Antropologia de la UCL.

Tot i que el gruix de la seva vida personal i acadèmica el va desenvolupar a Anglaterra (va adoptar la cultura anglesa i va esdevenir ciutadà britànic), Llobera mai es va desvincular de Catalunya i de l'antropologia que es feia aquí; ans al contrari. Va participar en la creació de *l'Institut Català d'Antropologia* (ICA) amb Jesús Contreras i Eduard Delgado, que el van idear com un espai de debat i divulgació d'una disciplina que estava començant a professionalitzar-se (1978). La seva situació a Londres el convertí en el referent internacional de l'antropologia catalana, acollint als estudiants de Barcelona que anaven a estudiar a Anglaterra i portant als seminaris de l'ICA alguns dels més importants antropòlegs estrangers del moment. Però el seu domini de la literatura antropològica francesa i anglosaxona es va reflectir en la qualitat de les obres que va traduir i publicar a través de la direcció de la "Biblioteca Anagrama de

perifèria

Número 13, desembre 2010

www.periferia.name

Antropología" (1973-1983) i "Cuadernos Anagrama. Serie Sociología y Antropología" (1970-1980). Llobera va fer arribar al públic universitari espanyol del tardo-franquisme i la transició les principals propostes teòriques i autors que dominaven l'antropologia del moment, fent que l'antropologia social que s'estava institucionalitzant a la universitat espanyola pogués conèixer els debats teòrics al voltant de la "crisi" de la disciplina que llavors s'estaven produint al món.

Aquest extens domini de la producció teòrica (Llobera només va fer un breu treball de camp a les Barbados a finals dels vuitanta) és possiblement el què millor caracteritza l'obra d'un autor que ha destacat per produir una història de les ciències socials basada en l'anàlisi de les teories i als autors més destacats de la disciplina. Una lectura dels clàssics que va començar ja al 1972, en el procés d'elaboració de la seva tesi doctoral (un intent d'aplicar el concepte de mode de producció marxista a les societats de caçadors-recol·lectors) i que va acabar amb una història de les convergències i divergències entre el marxisme i les ciències socials que publicaria en forma de llibre: *Hacia una historia de las ciencias sociales* (1980). De fet, el procés de recerca de la tesi el va enfrontar amb un debat epistemològic i metodològic sobre les possibilitats de les ciències socials que va continuar desenvolupant després en obres tant destacades com *Caminos discordantes* (1989) i *La identidad de la antropología* (1990).

Des del principi, doncs, l'obra de Llobera va estar orientada amb l'objectiu d'intentar entendre i superar la inferioritat epistemològica de les ciències socials respecte a les naturals. És natural, doncs, que els camins hermenèutics postmoderns que va seguir l'antropologia dels darrers anys

perifèria

Número 13, desembre 2010

www.periferia.name

haguessin defraudat les seves expectatives, fins al punt que en els darrers anys l'autor s'havia allunyat de la pràctica de la disciplina. La darrer obra que publicà fou *Memòries d'un passat llunyà* (2006), una novel·la semi autobiogràfica publicada sota el pseudònim de Francis L. Russell, on descriu el paisatge de la seva infantesa i primers anys d'adolescència a una imaginària Catatònia.

L'altre gran puntal de l'obra de Llobera fou l'estudi antropològic del nacionalisme. Segons afirmava ell mateix, va començar a estudiar el fenomen a finals dels anys vuitanta i cada cop li va interessar més. Aquest interès pel nacionalisme es va traduir al principi en una recerca sobre la presència (o absència) que havia tingut el tema en els autors clàssics de les ciències socials com Marx, Durkheim, Mauss o Van Gennep. I va acabar amb la publicació de la seva pròpia proposta d'anàlisi del nacionalisme: *El dios de la modernidad. El desarrollo del nacionalismo en Europa occidental* (1994), on mostrà una posició molt crítica amb els plantejaments modernistes (especialment amb Gellner) i descobrint-se més proper o còmode amb els plantejaments etnosimbolistes o de "*longue durée*". Aquest interès pel nacionalisme el va portar a formar part del centre de recerca interdisciplinari del nacionalisme més important del moment, l'ASEN (*Association for the Study of Ethnicity and Nationalism*) de la *London School of Economics*. I va culminar amb un llibre dedicat al cas català: *De Catalunya a Europa. Els fonaments de la identitat nacional* (2003). Llobera es va convertir així (juntament amb la politòloga Montserrat Guibernau, una altra catalana emigrada a Anglaterra) en un autor de referència sobre el cas català dins del món acadèmic britànic.

perifèria

Número 13, desembre 2010

www.periferia.name

Malgrat que mai va formar part de l'*establishment* universitari català, a finals dels anys noranta Llobera va estar algun temps a Catalunya, on va impartir cursos de doctorat a la UAB i va donar classes d'antropologia social com a professor visitant a la UOC, en la qual va publicar l'únic manual clàssic d'introducció a la disciplina que existeix en català: *Manual d'Antropologia Social* (1999). En els darrers temps el seu estat de salut no li permetia viatjar ni continuar amb el seu ritme de producció antropològica, però fins al final dels seus dies Llobera va mantenir-se en la seva visió àmplia i heterodoxa de la disciplina, defensant amb èmfasi les seves opinions i buscant el rigor en totes les seves activitats

Lamento profundament la pèrdua del professor Llobera per tot el que significa. I lamento personalment no haver-li pogut fer l'entrevista que un personatge tant important per a l'antropologia catalana com ell es mereixia i que, des del Projecte Entrevistes que dirigeixo, intentàvem fer-li. La darrera vegada que ens vam veure a Londres, la tardor de 2008, estava pendent d'una intervenció quirúrgica i no va poder ser. Ara ja no la podrem fer mai. Ens resta el seu record més càlid, la seva obra de referència i, sobretot, la seva herència intel·lectual: la defensa d'una antropologia històrica i crítica que no tingui por de defensar les seves idees malgrat que no siguin políticament correctes ni segueixin les modes acadèmiques. Descansi en pau.